

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกรณีเด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำผิด” เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพโดยแบ่งวิธีการศึกษาออกเป็น 2 วิธี คือ การศึกษาจากเอกสาร และการศึกษาจากภาคสนาม โดยวิธีการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง อัยการพิเศษฝ่ายคดีเยาวชนและครอบครัว เจ้าหน้าที่สถานพินิจ พนักงานคุมประพฤติ และสารวัตรงานสังคมสงเคราะห์และคุ้มครองเด็กและเยาวชน รวมทั้งสิ้น 8 คน โดยวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ ศึกษารูปแบบของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในปัจจุบัน ศึกษาการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในงานยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนและแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้สำหรับเด็กและเยาวชน สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1. รูปแบบกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้ง ตำรวจ สถานีพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน อัยการ ศาล กรมคุมประพฤติ ต่างก็มีบทบาท รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมของแต่ละหน่วยงานที่ไม่เหมือนกัน และมีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกันที่จะทำงานประสานกัน โดยรูปแบบในนี้จะอธิบายถึงรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ทุกหน่วยงานกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่าได้ประยุกต์ใช้และทำอยู่ แต่จะมากน้อยต่างกันออกไป เพราะแต่ละหน่วยงานก็จะมีหน้าที่ต่างกันไป ทำให้กระบวนการแต่ละขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของแต่ละหน่วยงานทำจะไม่มีความซับซ้อนกันแต่จะออกมาในรูปแบบที่เชื่อมโยง ประสานกันเพื่อจะแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชน คือ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีจุดเริ่มต้นที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม คือการจับกุมของตำรวจที่พบเด็กและเยาวชนทำผิดกฎหมายหรือมีผู้มาแจ้งความดำเนินคดี แต่ก็มีหลายครั้งที่เจ้าหน้าที่ตำรวจเห็นว่าเด็กเยาวชนยังเด็กและเรียนอยู่และกระทำผิดเป็นเพียงคดีเล็กน้อย ก็จะไม่กล่าวตักเตือนหรือปรับและปล่อยตัวไปโดยที่ไม่อยากให้เกิดมีประวัติติดตัว ในกรณีที่ตำรวจต้องจับกุมและดำเนินคดี แต่

อำนาจของตำรวจสามารถกักขังเด็กไว้ได้ 24 ชั่วโมง ตามกฎหมาย โดยภายใน 24 ชั่วโมงตำรวจจะต้องส่งเด็กสู่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และส่งสำนวนไปที่อัยการ เมื่อตำรวจส่งตัวเด็กมาที่สถานพินิจฯ ถ้าจะมีการประกันตัวก็ประกันที่นี่ หลังจากที่เจ้าหน้าที่ตำรวจส่งตัวเด็กสู่สถานพินิจแล้ว ก็จะเป็นหน้าที่ของสถานพินิจที่จะมีบุคลากรที่ครบถ้วน ทั้งพนักงานคุมประพฤติ ซึ่งจะต้องทำหน้าที่รายงานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็ก ในเรื่อง ประวัติครอบครัว ประวัติการศึกษา อาชีพ ความประพฤติ และพฤติกรรมแห่งคดี สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ อาจจะเกี่ยวข้องกันที่บิดามารดาที่มาให้ถ้อยคำ เกี่ยวกับแผนการแก้ไขเด็กและเยาวชน รวมไปถึงผู้เสียหายหรือเพื่อนบ้าน หรือว่าจะเป็นผู้ที่ครูอาจารย์ที่มาให้ถ้อยคำไว้ เพื่อจะค้นหาสาเหตุแห่งการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน พนักงานคุมประพฤติจะสอบปากคำเด็กและเยาวชน แล้วก็ทำหน้าที่สืบเสาะตั้งแต่เด็กและเยาวชนมาเข้าสู่สถานพินิจฯ เมื่อมาถึงสถานพินิจฯ เจ้าหน้าที่ก็สามารถให้เด็กและเยาวชนประกันตัวแล้วนัดมาสอบปากคำได้ หรือเด็กและเยาวชนที่อยู่ในความควบคุมของสถานพินิจฯ ก็เบิกขึ้นมาเพื่อที่สอบปากคำ และนักจิตวิทยาที่จะมีการพูดคุยกับเด็กเพื่อตรวจสุขภาพ เนื่องจากสถานพินิจฯ เห็นความสำคัญไม่อยากให้เด็กและเยาวชนมีรอยต่างประวัติติดตัว จึงใช้มาตรา 63 เพื่อเสนอพนักงานอัยการไม่ฟ้องเด็กและเยาวชน โดยใช้กระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน กับเด็กที่กระทำผิดเป็นครั้งแรกในความผิดเล็กน้อย และจะแก้ไขความเสียหายจากการกระทำผิดนั้น และจะกลับตัวมาเป็นคนดี

ส่วนมาตรการการแก้ไขและฟื้นฟูเด็กและเยาวชน บทบาทหลักจะมาอยู่ที่สถานพินิจมากกว่าที่จะเห็นเป็นรูปธรรมและกฎหมายกำหนดว่าต้องทำ แต่ก็มีบางส่วนที่โดยสามัญสำนึกที่ต้องการเห็นเด็กและเยาวชนไม่กระทำความผิดหรือหลงผิดไป อย่างเช่น ทางตำรวจที่ได้มีการทำกิจกรรมห้องโรงพักวิถีพุทธ เพื่อเอาเด็กที่พบว่าประพฤติตนไม่สมควรต่าง ๆ แทนที่จะเรียกพ่อแม่ ผู้ปกครอง มารับตัวไปก็นำมาเข้าห้อง ๆ หนึ่งที่เราร่วมกับหน่วยงานของศาสนาเพื่อใช้ศาสนาบำบัดทางจิตใจ ดึงเด็กเข้ามาใฝ่รู้ใฝ่ดีคิดถึงบุญการให้มากกว่าก่อนที่จะปล่อยออกไปในสังคมหรือจะเป็นทางสำนักงานอัยการที่จะมีการให้ความรู้ทางกฎหมายกับเด็กและเยาวชน หรือสิทธิของเด็กและเยาวชนเพื่อไม่ให้เด็กและเยาวชนกระทำความผิดหรือหลงผิดได้ ในส่วนของสถานพินิจที่เป็นตัวหลักในการบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนไม่ให้หันมากระทำผิดซ้ำอีก เช่น การให้เด็กทำงานบริการสังคม ไม่ว่าจะเป็นการทำความสะอาดสถานที่ต่าง ๆ การไปดูแลเด็ก คนพิการ คนชรา หรือการให้เด็กและเยาวชนเข้าศูนย์ฝึกอบรมต่าง ๆ เช่น บ้านเมตตา หรือการบำบัดยาเสพติด เป็นต้น ซึ่งรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ใช้สำหรับเด็ก

และเยาวชนที่กระทำผิดนั้น คือการใช้รูปแบบของการประชุมกลุ่มครอบครัวเป็นหลัก เพราะเป็นการช่วยแก้ปัญหาให้กับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

2. ปัญหาอุปสรรคของกระบวนการยุติธรรมที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน กรณีที่เด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำผิด ส่วนมากจะเป็นข้อจำกัดเสียมากกว่าที่จะทำให้การปฏิบัติงานเกิดความล่าช้าและไม่ทันการ ซึ่งสามารถสรุปข้อจำกัด คือในเรื่องของบุคลากรและงบประมาณที่ไม่เพียงพอ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของสถานพินิจ ที่มีเพียงแห่งเดียวในกรุงเทพมหานคร ทุกโรงพักในกรุงเทพมหานคร อีกทั้งในการดำเนินงานจะต้องใช้เวลา ประกอบกับบุคลากรที่ไม่เพียงพอกับการเกิดคดีในปัจจุบันทำให้เกิดความล่าช้าที่จะส่งข้อมูลให้อัยการ หรือข้อมูลที่ได้อาจจะหละหลวมได้ หรือทางตำรวจเองที่กล่าว อย่างแรกเลยกำลังพลไม่เพียงพอ ตลอดถึงความไม่เข้าใจของเจ้าหน้าที่ที่ทำงานหรือเข้าใจแต่ไม่เข้าใจอย่างแท้จริงของหน่วยงานบางหน่วยงาน จึงทำให้เกิดปัญหาในการทำงาน และกระบวนการทำงานของหน่วยงานของกระบวนการยุติธรรมที่ยังขาดการประสานในการทำงานที่ต้องประสานกันหรือต้องอาศัยกันและกัน และความไม่เข้าใจของผู้เสียหายหรือประชาชนทั่วไปที่ไม่เข้าใจในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทำให้เป็นอุปสรรคในการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงทำให้ผลของแต่ละหน่วยงานที่ออกมาไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

3. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาประยุกต์และปรับใช้สำหรับเด็กและเยาวชนในหน่วยงาน กล่าวได้ว่าทุกหน่วยงานได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาประยุกต์ใช้ จะเห็นได้ชัดเจนเลยคือสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ที่นำมาประยุกต์และปฏิบัติงานจริงได้มากที่สุด โดยมีแนวคิดต้องการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนและใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นคนคอยแก้ไขและบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน โดยใช้การประชุมกลุ่มที่เป็นการพูดคุยกันของทุกฝ่าย โดยที่ให้ทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นฝ่ายสหวิชาชีพที่เคยต่างคนต่างเสนอข้อมูลไปให้อัยการ เปลี่ยนมาเป็นการนั่งประชุมพูดคุยกัน ร่วมกันหาทางออกของเด็กและเยาวชน โดยใช้การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการแก้ไขปัญห ไม่ปล่อยให้เป็นที่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

ในส่วนของหน่วยงานตำรวจที่นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาประยุกต์ โดย เป็นรูปของการไกล่เกลี่ยเพื่อไม่ให้เป็นคดีความ เพื่อให้ทุกฝ่ายเข้าใจกันและจบลงในชั้นของตำรวจ ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจเห็นว่าเป็นงานบริการสังคม ที่จะทำให้ทุกฝ่ายสมานฉันท์กัน ตำรวจจึงพยายามไกล่เกลี่ยเพื่อให้คู่คดีความออกจากโรงพักด้วยความสบายใจและด้วยความสมานฉันท์ เข้าอกเข้าใจทำความเข้าใจต่อกัน ถึงแม้ไม่ได้เป็นหน้าที่ของตำรวจก็ตาม แต่ในสามัญสำนึกนั้น

ตำรวจเป็นที่พึ่งของประชาชน และถึงแม้ในปัจจุบันทางอัยการจะไม่มีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาประยุกต์ใช้ แต่จะเป็นฝ่ายร่วมกับสถานพินิจฯ ดำเนินการมากกว่าเท่าที่ผ่านมา และอัยการพยายามเข้าไปร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองเด็กและเยาวชน แต่ก็ไม่ได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาประยุกต์ใช้โดยตรง ส่วนมากเป็นการออกไปเผยแพร่ความรู้ ป้องกันไม่ให้เด็กและเยาวชนกระทำความผิด ให้ความรู้ว่าการทำความผิดแล้วจะเกิดอะไรขึ้น ถึงอย่างไรก็ตามในการที่แต่ละหน่วยงานของกระบวนการยุติธรรมมีแนวความคิดที่จะนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาประยุกต์ใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำผิดให้กับเด็กและเยาวชนในหน่วยงานของตนนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษากันอย่างจริงจังและเข้าใจอย่างแท้จริง โดยเฉพาะบุคลากรที่จะมาทำหน้าที่ เพราะหากขาดซึ่งความเมตตาและความชำนาญแล้วการดำเนินการอาจจะไม่ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของงานได้

4. ปัญหาอุปสรรคของการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้สำหรับเด็กและเยาวชน ซึ่งแต่ละหน่วยงานมีการสรุปของตนเองไว้ว่ามีปัญหาอะไรบ้าง เช่น หน่วยงานตำรวจที่จะมีปัญหาในเรื่องงบประมาณที่จะมาจัดกิจกรรมให้กับเด็กและเยาวชน เนื่องจากงบประมาณประจำปีจะถูกจัดตั้งไว้ก่อนล่วงหน้าแล้วภายในปีหนึ่ง ๆ ถ้าทางตำรวจมีโครงการอะไรเพิ่มเติมมาพิเศษ จะไม่มีงบประมาณสนับสนุนทั้งสิ้น และถ้าปัญหาเด็กเกิดการพลิกพลึง เกิดปัญหาใหม่ ๆ ซึ่งปัจจุบันยังไม่เกิด และไม่คิดว่ามันเกิดขึ้น ถ้าอนาคตเกิดขึ้น จะเขียนโครงการเพื่อของบประมาณในการแก้ไขปัญหา ทางตำรวจจะไม่มีการสนับสนุนแน่นอนเนื่องจากงบถูกตั้งไว้ล่วงหน้าแล้ว

ส่วนปัญหาของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ที่เป็นปัญหาในการดำเนินงานนั้น สามารถแบ่งเป็นปัญหาได้คือ ปัญหาที่เกิดจากเด็กและเยาวชนและผู้ปกครองของเด็ก เช่น เยาวชนไม่สำนึก ผู้ปกครองไม่ยอมจ่ายค่าเสียหายเนื่องจากต้องการให้เด็กถูกดำเนินคดี เยาวชนและผู้เสียหายไม่สามารถตกลงเรื่องค่าชดเชยได้ ครอบครัวเยาวชนมีฐานะยากจน ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองและเยาวชนเอง ผู้ปกครองและเยาวชนไม่เข้าร่วมประชุมกลุ่ม ไม่ยอมทำตามเงื่อนไข ครอบครัวและเยาวชนไม่เห็นความสำคัญของกระบวนการ ปัญหาที่เกิดจากผู้เสียหาย เช่น ผู้เสียหายไม่ได้รับค่าเสียหายจึงไม่ยอมความ ผู้เสียหายไม่มาตามนัด ผู้เสียหายไม่ยินยอม ผู้เสียหายไม่เห็นความสำคัญของกระบวนการคิดว่าเป็นการเสียเวลาและปัญหาเกี่ยวกับข้อจำกัดของกระบวนการ เช่น ระยะเวลาในการดำเนินการประชุมมีจำนวนจำกัด ระยะเวลาในการลงพื้นที่ที่สร้างความเข้าใจกับเยาวชนและผู้เสียหายมีความกระชั้นชิดมาก ค่าใช้จ่ายและสถานที่ในการจัดประชุม ไม่มีสถานที่ ขั้นตอนเป็นทางการมากเกินไป ปัญหาเกี่ยวกับบุคลากร

เช่น บุคลากรไม่เพียงพอในการติดตามภายหลังการเข้าชุมชน มีภาระจากงานประจำมาก บุคลากรในสาขาอาชีพไม่ครบ ทีมงานสหวิชาชีพ ไม่สัมพันธ์กับขั้นตอนการปฏิบัติงาน ปริมาณในคดีมาก ระยะเวลาในการดำเนินการสั้นและปัญหาเกี่ยวกับการไม่ให้ความร่วมมือของทุกฝ่าย เช่น ผู้ปกครองและเยาวชน ผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดไม่มาตามนัด พนักงานอัยการ และพนักงานสอบสวน ไม่ค่อยให้ความร่วมมือ และไม่มาประชุมกลุ่มครอบครัว ผู้นำชุมชนไม่เข้าร่วมประชุม และปัญหาอื่น ๆ เช่น ไม่มีมาตรการบังคับให้เยาวชนไม่กระทำการตามข้อตกลงในที่ประชุม การไม่มีเอกภาพในการทำงาน หรือพนักงานสอบสวนแจ้งข้อหาเพิ่มเติมทำให้มีอัตราโทษเกิน 5 ปี กระบวนการส่งต่อคดีทำให้ผู้ประสานไม่ทราบล่วงหน้า ปัญหาของหน่วยงานอัยการถึงแม้จะไม่ได้นำกระบวนการมาใช้เท่าไรแต่อัยการก็มีส่วนในการตัดสินใจและเข้าร่วมการประชุม ทำให้ อัยการคิดว่ากระบวนการมีข้อบกพร่อง คือ ในการสั่งไม่ฟ้อง ผู้อำนวยการสถานพินิจจะเป็นคนลงความเห็นมา แล้วเสนอความเห็นมาที่พนักงานอัยการพิจารณา ถ้าพนักงานอัยการเห็นชอบก็สั่งไม่ฟ้อง ความเห็นของพนักงานอัยการก็เป็นเด็ดขาด ซึ่งตรงนี้พนักงานอัยการจะไม่มีภาระหน้าที่เข้าไปเกี่ยวข้องเลย ในการเข้าไปแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชน อัยการมีหน้าที่เพียงสั่งว่าเห็นด้วยกับผู้อำนวยการสถานพินิจหรือไม่เท่านั้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะของผู้ศึกษา

1. กระทรวงยุติธรรมควรให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และขั้นตอนกระบวนการแก่หน่วยงานยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน เพื่อที่จะให้หน่วยงานทำงานไปในทิศทางเดียวกันเพื่อความรวดเร็วในการทำงาน นอกจากนี้ยังต้องประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ให้แก่ประชาชนทราบข้อมูลข่าวสาร สาระเนื้อหา และผลดียุติธรรมเชิงสมานฉันท์
2. กระทรวงยุติธรรมต้องประชาสัมพันธ์รณรงค์ เพื่อให้ความรู้วิชาการ กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ให้แก่ประชาชนและสังคมได้รับ รู้เข้าใจ และเห็นความสำคัญ และให้การสนับสนุนในการนำมาใช้ ตลอดจนให้ความร่วมมือกับหน่วยงานที่ดำเนินการ เพราะที่ผ่านมาปัญหาการขาดความร่วมมือและไม่เห็นความสำคัญของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จึงทำให้การทำงานไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

3. รัฐต้องปรับปรุงแก้ไข กฎหมาย กฎระเบียบ หรือ รูปแบบวิธีการประชุมกลุ่ม ครอบครัวและชุมชน ให้เข้ากับบริบทของสังคม และเอื้อต่อการดำเนินงาน ควรเพิ่มงบประมาณในการดำเนินงาน จัดหาสถานที่วัสดุอุปกรณ์ให้เพียงพอและเพียงพอ การเพิ่มบุคลากรที่รับผิดชอบทำหน้าที่ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้มากขึ้นและเพียงพอต่อการปฏิบัติงานที่มีปริมาณมาก เช่น พนักงานคุมประพฤติของสถานพินิจ ที่ต้องทำหน้าที่สืบเสาะข้อมูลเด็ก นักสังคมสงเคราะห์ที่ต้องสอดส่องติดตาม(ควบคุมความประพฤติ) เด็ก

4. หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมควรมีการพัฒนาบุคลากรของหน่วยงานให้มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์ในการแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด เพื่อตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในครั้งต่อไป

1. ควรศึกษารวบรวมองค์ความรู้และแนวทางการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในต่างประเทศ
2. ควรศึกษาการติดตามประเมินผลการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชนของหน่วยงานที่นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้
3. ควรศึกษาทัศนะของบุคลากรในหน่วยงาน CT ถึงการนำยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในแต่ละหน่วยงาน